DOMSTOLENS DOM (sjätte avdelningen)
den 10 april 2003 *

I mål C-167/99,

Europaparlamentet, företrätt av T. Millett och O. Caisou-Rousseau, båda i egenskap av ombud, med delgivningsadress i Luxemburg,

sökande,

mot

Société d'aménagement et d'équipement de la Région de Strasbourg (SERS), Strasbourg (Frankrike), företrätt av G. Alexandre, avocat,

och

Staden Strasbourg, företrädd av B. Alexandre, avocat,

svarande,

* Rättegångsspråk: franska.

angående dels en talan väckt av Europaparlamentet i enlighet med artikel 181 i EG-fördraget (nu artikel 238 EG) om ogiltigförklaring av yttrandet från det förlikningsorgan som parterna har hänfört ärendet till samt om betalning av förseningsavgifter, dels ett genkäromål från Société d'aménagement et d'équipment de la Région de Strasbourg (SERS) och staden Strasbourg om delvis ogiltigförklaring av nämnda yttrande,

meddelar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J.-P. Puissochet samt domarna R. Schintgen (referent), V. Skouris, F. Macken och J.N. Cunha Rodrigues,

generaladvokat: L.A. Geelhoed,
justitiesekreterare: byrådirektören L. Hewlett,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att parterna har avgivit muntliga yttranden vid förhandlingen den 24 januari 2002, vid vilken Europaparlamentet företräddes av O. Caisou-Rousseau och D. Petersheim, båda i egenskap av ombud, Société d'aménagement et d'équipement de la Région de Strasbourg (SERS) av G. Alexandre och A. Friederich, avocat, och staden Strasbourg av B. Alexandre,

och efter att den 26 september 2002 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Europaparlamentet har, genom ansökan som ingavs till Europeiska gemenskapernas förstainstansrätts kansli den 20 april 1999 och inkom till domstolens kansli den 4 maj samma år, i enlighet med artikel 181 i EG-fördraget (nu artikel 238 EG) väckt talan om ogiltigförklaring av yttrandet från det förlikningsorgan som parterna har hänfört ärendet till samt om betalning av förseningsavgifter på grund av det försenade genomförandet av det avtal som gällde mellan parlamentet, å ena sidan, och Société d'aménagement et d'équipment de la Région de Strasbourg (nedan kallat SERS) och staden Strasbourg (nedan kallad staden), å andra sidan. Sistnämnda parter har i sitt svaromål såsom genkäromål yrkat att nämnda yttrande delvis skall ogiltigförklaras.

Faktiska omständigheter och tillämpliga bestämmelser

2 Av handlingarna i målet framgår att parlamentet, staden och SERS den 31 mars 1994 undertecknade ett avtal (nedan kallat ramavtalet) som hade till syfte att ange villkoren för arrendet av, och för en köpoption avseende, en samling fastigheter (nedan kallade byggnaden) som SERS åtog sig att bygga för parlamentets räkning på mark som staden ställt till förfogande för detta ändamål, samt om parternas inbördes förhållanden under uppförandet av byggnaden.

3 Enligt artikel 3.1 i ramavtalet skulle arrendeavtalet mellan SERS och parlamentet inte börja gälla förrän vid den tidpunkt då det konstaterades att byggnaden var färdigställd.

4 I artikel 3.2 i ramavtalet föreskrivs att byggnaden skall vara färdigställd "senast den 31 december 1997 [est prévu pour le 31 décembre 1997 au plus tard]".

5 Enligt artikel 3.3 i samma avtal gällde följande:

"Byggnadsarbetena ovan marken skall påbörjas den 1 oktober 1994. [Le démarrage des travaux de superstructure du bâtiment est prévu pour le 1er octobre 1994.] SERS skall från och med denna dag ha en beräknad frist på 36 månader för att färdigställa byggnaden.

Fristen för färdigställandet enligt detta stycke får dock förlängas med lämplig tid om en av SERS i vederbörlig ordning motiverad försening inträder. Detta gäller bland annat vid

— ytterligare ändringsarbeten som begärts av Europaparlamentet,

— förseningar med erhållandet av administrativa tillstånd som kan tillskrivas de myndigheter som har ansvar för att förbereda eller utfärda dessa tillstånd eller som kan tillskrivas tredje man,

— följderna av att en (eller flera) av uppdragstagarens underleverantörer till följd av ett domstolsbeslut befinner sig under rekonstruktion eller i konkurs,

— force majeure eller oförutsedda händelser i den mening som avses i rättspraxis och i juridisk doktrin,

— strejk som berör byggplatsen,

— beslut eller förelägganden av myndighet eller domstol om att arbetet skall upphöra,

— vandalism, ogynnsamma väderförhållanden, naturkatastrofer, krig, terrorism, arkeologiska utgrävningar,

— uteblivet eller ett mer än tre veckor försenat svar från Europaparlamentet på meddelanden som sänts till det."

6 I artikel 4 i ramavtalet föreskrivs följande:

"Byggnaden anses vara uppförd antingen den dag då den överlämnas, om detta sker vid ett enda tillfälle, eller den dag då den sista delen av byggnaden överlämnas, om överlämnandet sker löpande och delvis, såvida inte Europaparlamentet motsätter sig detta med en vederbörlig motivering avseende att hela programmet enligt avtalet inte har genomförts. I sådant fall skall parterna komma överens om vilken dag som skall anses vara tidpunkten för färdigställande, eller — om någon sådan överenskommelse inte kan träffas — så skall denna tidpunkt fastställas av den behöriga franska domstolen. Begreppet överlämnande har den betydelse som anges i artikel 1792-6 i den franska civillagen.

...

SERS skall i ett rekommenderat brev som sänds minst 10 kalenderdagar före den planerade dagen anmoda Europaparlamentet att besöka byggnaden före varje överlämnande av en del av byggnaden. SERS förpliktar sig att inte förklara att ett sådant överlämnande skett utan att beakta Europaparlamentets vederbörligen motiverade yttranden eller anmärkningar rörande genomförandet av hela programmet enligt avtalet.

Om SERS och entreprenörerna inte kan komma överens om dagen för något av dessa överlämnanden, skall denna tidpunkt fastställas av domstol i enlighet med artikel 1792-6 i den franska civillagen, vilket parterna uttryckligen godtar. SERS förpliktar sig, för det fall att en begäran görs om att domstol skall fastställa överlämnandedagen, att utan dröjsmål informera Europaparlamentet om detta.

..."

7 I artikel 5 i ramavtalet, som har rubriken Frister och förseningsavgifter, stadgas följande:

"5.1 Även när den frist på 36 månader som anges i artikel 3.3, i förekommande fall förlängd enligt artikel 5.2, överskrider den i artikel 3.2 angivna tidpunkten skall SERS från och med den i artikel 3.2 angivna dagen, i förekommande fall förlängd enligt artikel 5.2, automatiskt och utan formaliteter redan på grund av detta överskridande vara skyldigt att betala en förseningsavgift på 28 000 ECU per arbetsdag, upp till maximalt tre procent av de fastställda byggkostnaderna (arbetskostnader inbegripet arvoden för sakkunnigutlåtanden).

...

Förseningsavgiften per dag — eller den enligt ovan nedsatta förseningsavgiften — skall upphöra att tas ut den dag det konstateras att byggnaden står färdig i den mening som avses i artikel 4, och i vart fall när det maximala avgiftsbeloppet uppnås.

5.2 Den i artikel 3.2 föreskrivna fristen skall förlängas i fall av

— i vederbörlig ordning fastställd force majeure eller oförutsedd händelse,

— beslut av förvaltningsdomstol eller allmän domstol i vilket det föreskrivs att byggnadsarbetena skall inställas,

— naturkatastrofer, krig, terrorism, arkeologiska utgrävningar,

— ogynnsamma väderförhållanden, som godtagits av Caisse des congés payés du bâtiment de Strasbourg,

— försening med erhållandet av administrativa tillstånd som kan tillskrivas de myndigheter som har ansvar för att förbereda eller utfärda dessa tillstånd, med undantag för de tillstånd som staden Strasbourg utfärdar.

I dessa fall skall en ytterligare frist fastställas av parterna i samförstånd eller, om något sådant samförstånd inte kan uppnås, av den i artikel 29 angivna domstolen.

Så snart SERS får kännedom därom skall det underrätta Europaparlamentet om alla eventuella grunder för förseningar som uppkommit. Om någon sådan underrättelse inte sker kan SERS inte åberopa dessa grunder för att erhålla en ytterligare frist.

5.3 Den i artikel 3.2 angivna tidpunkten kan ej flyttas fram med hänsyn till kompletterande arbeten eller ändringar som Europaparlamentet begärt eller godtagit.

De förlängda fristerna för varje sådant nytt arbete eller ny ändring skall fastställas enligt de förfaranden som anges i protokollet."

8 Artikel 6.3 i ramavtalet har följande lydelse:

"Tillfällig ränta skall vara tillämplig på samtliga utgiftsposter som upptas i den ekonomiska redovisningen från och med den tidpunkt då SERS betalar dem till den tidpunkt när de första preliminära investeringskostnaderna fastställs eller den tidpunkt då investeringskostnaderna avseende belopp som inte beaktats inom ramen för de preliminära investeringskostnaderna fastställs.

Den tillfälliga räntan är i enlighet därmed bland annat tillämplig under tiden mellan tidpunkten för den första fristdagen och tidpunkten för den faktiska betalningen.

Räntan beräknas i enlighet med den räntesats och de villkor som framstår som de mest förmånliga på finansmarknaden, vilken marknad fortlöpande skall undersökas i detta syfte av SERS i enlighet med det förfarande som anges i artikel 6.4.

Beräkningen vad gäller antalet dagar och kapitaliseringen av räntan skall göras enligt de finansiella metoder som beskrivs i det finansieringsavtal som anges i artikel 6.4.

Räntesatsen för den tillfälliga räntan vad gäller fastställelsen av den preliminära investeringskostnaden fastställs till preliminärt 7,3 procent.

Europaparlamentet skall inte betala någon tillfällig ränta för tiden mellan tidpunkten för färdigställande enligt artikel 3.2, i förekommande fall förlängd enligt artikel 5.2, och den faktiska tidpunkten för färdigställande, för det fall att uppskjutandet av tidpunkten för färdigställande är följden av ett fel från SERS sida eller av en försening som den domstol som avses i artikel 29 inte funnit vara motiverad."

9 I artikel 21.1 i ramavtalet stadgas att det officiella utbytet av handlingar och information skall ske genom skrivelser mellan SERS generaldirektör och parlamentets administrations generaldirektör eller, om dessa personer har förhinder, en person med vederbörlig fullmakt. Ingen av parterna kan göra gällande ett muntligt beslut eller ett muntligt avtal från den andra parten eller en skrivelse som inte har undertecknats av någon av de ovannämnda personerna eller av personer som har givits en uttrycklig fullmakt i detta avseende.

10 I enlighet med artikel 22.1 i ramavtalet skall SERS varje månad upprätta en detaljerad rapport om hur projektet fortlöper.

11 Enligt artikel 25 i ramavtalet skall den allmänna tidsplanen som bilagts ramavtalet iakttas, och i sin ovannämnda månatliga rapport skall SERS presentera tidsplanerna för bygget. Eventuella förseningar skall anges och

förklaras, och SERS skall i sådant fall underrätta parlamentet om vilka lämpliga åtgärder som företaget avser att vidta för att rätta till situationen, utan att det påverkar tillämpningen av artikel 5 i ramavtalet.

12 I artikel 28 i ramavtalet stadgas att fransk lag är tillämplig på detta avtal.

13 Enligt artikel 29 i ramavtalet gäller följande:

"Om någon uppgörelse i godo inte träffas skall samtliga tvister i samband med detta avtal underställas Europeiska gemenskapernas förstainstansrätt med stöd av artikel 181 i EEG-avtalet, artikel 153 i Euratomavtalet och artikel 42 i EKSG-avtalet."

14 Såsom framgår av handlingarna i målet har parterna utväxlat ett stort antal skrivelser och handlingar. Av de handlingar som ingetts till domstolen framgår bland annat att parlamentet den 22 november 1994 underrättade SERS om ett sakkunnigutlåtande avseende SERS månatliga rapport nr 6. I en skrivelse av den 20 december samma år besvarade SERS den kritik som fanns i nämnda yttrande och gjorde bland annat gällande att det sedan augusti 1994, det vill säga före anbudsinfordran avseende upphandlingen av byggnadsarbetena, stått klart att de företag som skulle utföra byggnadsarbeten kunde utses ända fram till månaden januari 1995 och att återupptagandet av konsultationerna medförde en försening, som dock ändå gjorde det möjligt att klart hålla sig inom de frister som anges i ramavtalet, eftersom den marginal som SERS hade i förhållande till målsättningarna inte hade förbrukats och till största del fortfarande var tillgänglig.

15 Parlamentet begärde genom ett ändringsmeddelande (PEU 008) daterat den 28 september 1995 att vissa ändringar skulle göras i ritningarna till plenisalen. I detta meddelande angavs, vad gällde dessa ändringars inverkan på fristen för färdigställande, att fristen för färdigställandet av arbetena skulle uppskjutas med den tid som motsvarar tiden mellan den 31 augusti 1995 och dagen för SERS mottagande av parlamentets godkännande.

16 I skrivelser av den 1 mars, 11 april och 9 juli 1996 samt av den 3 februari, 9 april och 13 augusti 1997 underrättade SERS parlamentet om olika uppgifter rörande ogynnsamma väderförhållanden som hade gjort det nödvändigt att förlänga fristen för färdigställande av byggnaden, med tillämpning av antingen artikel 3.3 eller artikel 5.2 i ramavtalet. Dessa uppgifter avsåg totalt 152 arbetsdagar.

17 Parlamentet svarade i sina skrivelser av den 18 mars, 21 juni och 18 juli 1996 för det första att det ankom på SERS, om detta med giltig verkan ville åberopa artikel 3.3 i ramavtalet, att visa att de ifrågavarande ogynnsamma väderförhållandena faktiskt hade förorsakat en allmän försening med genomförandet av byggnadsarbetena. Parlamentet angav för det andra att den frist som anges i artikel 5.2 i detta avtal endast kunde förlängas med stöd av en gemensam överenskommelse eller ett domstolsbeslut och att något undantag från denna regel inte var föreskrivet vad gäller ogynnsamma väderförhållanden.

18 Vad gällde den försening som var hänförlig till installationen av ett datornätverk och som hade varit föremål för ett annat ändringsmeddelande (PEU 055), beslutade parlamentet den 29 juli 1997 att medge SERS en ytterligare frist om fem arbetsdagar för att färdigställa byggnaden.

19 I en skrivelse av den 10 december 1997 erinrade parlamentets generalsekreterare om parlamentets inställning rörande beaktandet av de ogynnsamma väderförhållandena vid beräkningen av fristen för färdigställandet av byggnaden och

anmodade SERS att inom tre veckor räknat från delgivningen av samma skrivelse underrätta honom om den preliminära investeringskostnaden på sådant sätt som föreskrivs i artikel 6.2 c i ramavtalet.

20 I sitt svar av den 16 januari 1998 gjorde SERS gällande att parlamentets inställning stred mot artiklarna 3.3 och 5.2 i ramavtalet. SERS tillade att det inte kunde gå med på parlamentets begäran, eftersom artikel 6.2 i detta avtal ännu inte hade trätt i kraft på grund av att byggnaden ännu inte var färdigställd. Parlamentets inställning var dessutom fullständigt motsägelsefull, eftersom parlamentet för det första ville att förseningsavgifter på grund av att byggnaden inte färdigställts skulle erläggas och för det andra ville att det skulle anses att byggnaden var färdigställd i den mening som avses i artikel 6.2 c i samma avtal.

21 SERS underrättade i rekommenderat brev av den 14 december 1998 parlamentet om att det hade mottagit byggnaden den 18 november samma år och att det sistnämnda datumet var tidpunkten för byggnadens färdigställande i den mening som avsågs i artikel 4 i ramavtalet.

22 Parlamentet svarade den 16 december 1998 att det motsatte sig att byggnaden skulle anses vara färdigställd den dag som SERS överlämnade byggnaden.

23 Den 14 januari 1999 undertecknade staden och parlamentet tre avtal, vilka den 19 januari 1999 även undertecknades av SERS. Avtalen avsåg bland annat följande:

— Ett tillägg till ramavtalet (nedan kallat tillägget till ramavtalet), genom vilket artikel 29 kompletterades, vilket syftade till att ett förlikningsorgan (nedan

kallat förlikningsorganet) skulle inrättas, med uppgift att bilägga parternas meningsskiljaktigheter angående tolkningen och tillämpningen av artiklarna 3, 5, 6 och 25 i det ovannämnda avtalet med avseende på den i avtalet överenskomna tidpunkten för färdigställande av byggnaden.

— Ett förlikningsprotokoll genom vilket parterna beslöt att hänskjuta sina meningsskiljaktigheter, såsom de definierats i det ovannämnda tillägget, till förlikningsorganet.

— En bekräftelse av färdigställandet av byggnaden i vilken parterna enades om att tidpunkten för färdigställande av byggnaden, i den mening som avses i artikel 4 första stycket i ramavtalet, skulle fastställas till den 15 december 1998. Till följd härav skulle det mellan SERS och Europaparlamentet ingångna arrendeavtalet träda i kraft från och med denna dag, enligt villkoren i avtalet.

24 I enlighet med artikel 1.2 i tillägget till ramavtalet skulle förlikningsorganet endast yttra sig i rättsligt avseende på grundval av bestämmelserna i ramavtalet. Var och en av parterna var vidare skyldig att rätta sig efter yttrandet, men hade dock möjlighet att inom 30 dagar räknat från delgivningen av yttrandet väcka talan mot detta vid den domstol som avses i artikel 29 i samma avtal.

25 SERS åberopade följande förseningar inför förlikningsorganet:

— 25 arbetsdagar till följd av kompletterande arbeten till följd av de ändringar som begärts i ändringsmeddelandena PEU 008 och 055,

— 128 arbetsdagar på grund av misslyckandet med den första anbudsinfordran rörande upphandlingen av byggnadsarbetena,

— 180 arbetsdagar på grund av ogynnsamma väderförhållanden,

— 106 arbetsdagar på grund av att företag inte uppfyllt sina skyldigheter enligt avtal,

— 4 arbetsdagar på grund av en strejk,

— 16 arbetsdagar på grund av att vägar stängts av till följd av ogynnsamma väderförhållanden och installation av antifrostskydd,

— 20 arbetsdagar på grund av administrativa föreläggande,

— 81 arbetsdagar på grund av att koncernen DRE-Lefort-Francheteau (nedan kallad DRE) och det företag som ansvarade för rappningsarbetet lämnat projektet.

26 Den 22 mars 1999 avgav förlikningsorganet det begärda yttrandet (nedan kallat förlikningsorganets yttrande) och delgav parterna det.

27 I avdelning V.3 i sitt yttrande angav förlikningsorganet följande:

"...

... avtalet innehåller två helt olika serier av bestämmelser, nämligen bestämmelserna i artikel 3.3 om den preliminära fristen och bestämmelserna i artiklarna 3.2 och 5 om tidpunkten för färdigställande,

... i avtalet anges olika grunder för förlängning beroende på om fråga är om den provisoriska fristen eller om tidpunkten för färdigställande,

... tidpunkten för färdigställande knyts enligt artikel 3.2 i avtalet alltid till grunderna för förlängning enligt artikel 5.2 (se artiklarna 5.1, 6.3, 7.2),

... i artikel 5.1 stadgas följande:

'även om den frist om 36 månader som avses i artikel 3.3 sträcker sig utöver det datum som avses i artikel 3.2, eventuellt förlängd med stöd av artikel 5.2, så är SERS från och med den dag som avses i artikel 3.2, eventuellt förlängd med stöd av artikel 5.2, utan vidare formaliteter skyldigt att erlägga dröjsmålsavgift...'

Trots den bristande överensstämmelsen rörande ordet 'förlängd' ('prorogé'), vilken försvårar tolkningen av denna bestämmelse men som parterna enats om vara ett skrivfel, kan detta stadgande endast ha följande innebörd: varje överlämnande av byggnaden som överskrider fristen enligt artikel 3.2, eventuellt förlängd enligt grunderna för förlängning enligt artikel 5.2, leder till att de förseningsavgifter som anges i avtalet skall tas ut, även då den preliminära fristen enligt artikel 3.3 har överskridits i enlighet med sådana berättigade grunder till förlängning som anges i artikel 3.3 men inte upprepas i artikel 5.2.

Själva formuleringen i artikel 5.1 i förening med de bestämmelser som förbinder artikel 3.2 (tidpunkt för färdigställande) med artikel 5.2 (grunder för uppskjutandet av tidpunkten för färdigställande), gör följaktligen att den preliminära fristen i artikel 3.3 måste särskiljas från tidpunkten för färdigställande.

På grund härav anser förlikningsorganet... att det är den 31 december 1997 som är den avtalsmässiga tidpunkten för färdigställande, i förekommande fall uppskjuten enbart på de grunder för förlängning som anges i artikel 5.2, och att det är från och med nämnda dag som förseningsavgifterna skall erläggas."

28 Avdelning VI i förlikningsorganets yttrande, som avser frågan om under vilka villkor de grunder för förlängning som anges i artikel 3.3 respektive artikel 5.2 i ramavtalet skall tillämpas, har följande lydelse:

"...

Med hänsyn till ordalydelsen av artikel 3.3 kan de grunder för förlängning som där anges endast vara tillämpliga i den mån som de är hänförliga till tid före den 31 december 1997, och de kan endast beaktas inom den tremånadersfrist som följer av en jämförelse mellan artiklarna 3.2 och 3.3.

I detta avseende framgår det av den skrivelse som Europaparlamentet ingav vid mötet den 5 mars 1999 (punkterna 24 och 25) att denna institution implicit men med nödvändighet medgav att denna tremånadersfrist använts på ett regelenligt sätt av SERS, med tillämpning av artikel 3.3.

Europaparlamentet har emellertid inte uttryckligen angett vilka av de grunder som åberopats av SERS som det ansett sig kunna godta vad gäller denna förlängning av den föreskrivna fristen. Det är emellertid inte möjligt att låta en och samma grund för förlängning tillämpas två gånger, en första gång för att förlänga den föreskrivna 36-månadersfristen och en andra gång för att förlänga fristen för färdigställande enligt avtalet.

Förlikningsorganet... rekommenderar således parterna att ta kontakt med varandra i syfte att fastställa grunderna för förlängningen av 36-månadersfristen, och att naturligtvis i första hand diskutera de grunder för förlängning som kan godtas enligt artikel 3.3 men inte enligt artikel 5.2.

Av det ovanstående följer således att den enda oenighet som fortfarande föreligger mellan parterna avser grunderna för uppskjutandet av tidpunkten för färdigställande enligt artikel 5.2 till efter den 31 december 1997.

Förlikningsorganet... anser att grunderna för förlängning i artikel 5.2 i sig medför att tidpunkten för färdigställande enligt artikel 3.2 (31 december 1997) skjuts

upp på motsvarande sätt, oavsett när dessa grunder uppkommit och även om detta skett efter den 31 december 1997, dock under villkor att de uppkommit under en period för en berättigad förlängning enligt artikel 5.2."

29 I avdelning VII i sitt yttrande har förlikningsorganet uttalat sig om de olika grunder för förseningen som kan beaktas för att fastställa tidpunkten för färdigställande av byggnaden enligt avtalet. Vad gäller de händelser som SERS åberopat och som kan anses omfattas av begreppet force majeure, anges följande under avdelning VII.1 kapitel A sektion 2 a i förlikningsorganets yttrande:

"Den första händelse som kan omfattas av begreppet force majeure utgörs av den försening som följde av att anbudsinfordran avseende upphandlingen av byggnadsarbetena inte ledde till något resultat, eftersom det antagits att en överenskommelse mellan de företag som lämnat anbud var för handen och att det var nödvändigt att genomföra en ny anbudsinfordran för att kunna tilldela nämnda upphandling.

...

Det skall emellertid anges att det av den skrivelse av den 20 december 1994 som SERS generaldirektör sänt till generaldirektören för Europaparlamentets administration framgår att SERS kommer att följa de frister som anges i ramavtalet, trots att konsultationerna återupptagits och trots den tid som gått förlorad till följd av denna allvarliga händelse.

Förlikningsorganet... anser emellertid att de omständigheter som innebär att ett fall av force majeure skall anses föreligga är av objektiv natur. Nämnda omständigheter skall således bedömas för sig och självständigt från den — eventuellt felaktiga — bedömning som en part kan ha gjort vid en tidpunkt då samtliga följder av denna händelse dessutom inte har framkommit.

Mot denna bakgrund finner förlikningsorganet... för gott att anmoda de båda parterna att ta kontakt med varandra i syfte att gemensamt och i efterhand, med hänsyn till den försiktighetsskyldighet som åvilar SERS, undersöka den faktiska verkan som den aktuella händelsen haft på byggnadsarbetenas gång.

Det är på grundval av denna undersökning som parterna måste besluta sig för att förkasta eller att helt eller delvis godta denna händelse som grund för uppskjutande av tidpunkten för färdigställande."

30 Under avdelning VII.1 kapitel A sektion 2 d i sitt yttrande har förlikningsorganet på följande sätt beskrivit den undersökning av avtalsbrott från företags sida som SERS har åberopat för att motivera att tidpunkten för färdigställande av fastigheten skall skjutas upp:

"...

* Sådana faktiska omständigheter kan i allmänhet inte anses omfattas av begreppet force majeure, eftersom de i princip inte kan anses vara oförutsebara. Avtalsbrott från företags sida är nämligen relativt vanligt förekommande under genomförandet av ett arbete och betraktas i rättspraxis som normala risker anknutna till ett byggprojekt.

** Ett avtalsbrott från en koncerns (DRE) sida är emellertid speciellt på grund av den bakgrund mot vilken detta har skett. Nämnda koncern har nämligen, efter att ha lämnat ett anbud inom ramen för en anbudsinfordran och efter att ha konstaterat att dess anbud accepterats, vägrat att underteckna upphandlingsavtalet.

Denna situation är i sig sådan att den kan omfattas av begreppet force majeure, om den betydande försening som den har lett till anses vara oöverstiglig av de parter på vilka det ankommer att pröva denna fråga.

Om parterna skulle anse att ett fall av force majeure föreligger, anser förlikningsorganet... ändå att skyldigheten att erlägga dröjsmålsavgifter inte kan undvikas i detta mycket särskilda fall. En befrielse från en sådan betalning skulle nämligen befria den koncern som har begått avtalsbrott från skyldigheten att bära konsekvenserna av sina felaktiga handlingar, och innebära att Europaparlamentet skulle få bära kostnaderna för en skada som utan tvekan drabbat SERS, men vilken SERS kan ersättas för av nämnda koncern.

Detta yttrande från förlikningsorganet grundar sig emellertid på antagandet att DRE-koncernen har begått avtalsbrott genom att vägra att uppfylla sina åtaganden. Om den behöriga domstol vid vilken SERS väckt talan når fram till en annan slutsats, skall frågan huruvida ett fall av force majeure föreligger på nytt prövas av parterna mot bakgrund av detta domstolsavgörande.

...»

31 I avdelning VII.1 i kapitel D i förlikningsorganets yttrande, rörande ändringar och kompletterande arbeten, anges följande:

»...

I protokollet om funktioner, som utgör bilaga 5 till ramavtalet, föreskrivs följande:

'SERS skall underrätta Europaparlamentet om ändringarna i projektets följder för den planerade fristen vad gäller tillämpningen av artikel 5.3 i ramavtalet och avseende de ändringar som har samband med planeringen.

Europaparlamentets attestering av ändringarna leder rättsligt sett till en motsvarande förlängning av den i artikel 3 föreskrivna fristen för färdigställandet.'

Förlikningsorganet... anser att med tillämpning av denna rättsakt skall de frister som följer därav för kompletterande arbeten eller ändringar som begärts eller godkänts av parlamentet samtliga beaktas vad gäller förlängningen av fristen för färdigställande, eftersom de villkor som anges i punkt 3.2 i protokollet om funktioner har uppfyllts.

Så är i än högre grad fallet på grund av att det framgår av handlingarna i målet att de frister som följer av [ändringsmeddelande] PEU 055 — Konferensnät — har beaktats av Europaparlamentet och att de frister som följer av [ändringsmeddelande] PEU 008 — ändring av plenisalen — uttryckligen har godkänts av parlamentet, vilket framgår av nämnda ändringsmeddelande."

32 Vad gäller villkoren för att grunder för förlängning av fristen för färdigställande av byggnaden enligt avtalet skall kunna beaktas, har förlikningsorganet under avdelning VII.2 i sitt yttrande ansett att artikel 5.2 i ramavtalet, i vilken stadgas att de grunder för förlängning som där anges endast kan medföra att fristdatumet

skjuts upp i den mån som SERS har underrättat parlamentet därom så snart det fått kännedom om att dessa grunder föreligger, skall tillämpas i god tro och "utan alla onödiga formaliteter så snart informationen på ett tillräckligt klart sätt har bringats till parlamentets kännedom".

33 Vad gäller den tillfälliga räntan anges följande under avdelning VIII i förlikningsorganets yttrande:

"...

Det framgår [av stadgandena i artikel 6.3 sista stycket i ramavtalet] att systemet för tillfällig ränta är självständigt i förhållande till systemet för dröjsmålsavgifter, vilket beror på att systemen har olika ändamål.

Av detta följer att Europaparlamentet endast kan befrias från skyldigheten att betala tillfällig ränta om följande båda villkor är uppfyllda:

— För det första skall tidpunkten för byggnadens faktiska färdigställande i tiden ligga efter tidpunkten för färdigställande enligt avtalet.

— För det andra skall denna tidsmässiga skillnad vara hänförlig till ett fel från SERS sida eller vara följden av en försening som inte ansetts motiverad av den domstol som avses i artikel 29.

Förlikningsorganet anser att med ett fel från SERS sida skall avses ett personligt fel från uppdragsgivarens sida, och inte ett fel som kan hänföras till uppdragstagarens avtalsparter eller underleverantörer.

Vad gäller 'förseningar som inte godtagits av den domstol som avses i artikel 29', anges inte några bedömningskriterier i avtalet, utan i stället hänvisas till förstainstansrätten.

Förlikningsorganet... frågar sig följaktligen på vilka kriterier det eller parterna kan hämta stöd — under tiden före det att talan väckts vid nämnda domstol — för att fastställa om en försening som SERS gjort gällande är motiverad eller inte.

Förlikningsorganet anser att eftersom de grunder för förlängning som anges i artikel 5.2 redan har beaktats genom själva lydelsen av artikel 6.3 sista stycket, så är det de grunder som anges i artikel 3.3 — vilka det bör erinras om att de inte är uttömmande — som kan ge användbara upplysningar i denna fråga."

Förfarandet

34 Parlamentets ansökan inkom till förstainstansrättens kansli den 20 april 1999.

35 Förstainstansrättens justitiesekreterare bekräftade i skrivelse av den 21 april 1999 att ansökan mottagits. I sin skrivelse hänvisade han till att förstainstansrätten enligt artikel 181 i fördraget inte är behörig att med stöd av en skiljedomsklausul

avgöra en talan som väckts av en institution. Justitiesekreteraren meddelade därefter parlamentet sin avsikt att i enlighet med artikel 47 första stycket i EG-stadgan för domstolen överlämna ansökan till domstolens justitiesekreterare, såvida parlamentet inte före den 3 maj 1999 förklarade att dess avsikt faktiskt var att väcka talan vid förstainstansrätten.

36 Den 28 april 1999 svarade parlamentet att det inte hade några invändningar mot att dess ansökan överlämnades till domstolens justitiesekreterare.

37 Ansökan överlämnades därför den 4 maj 1999 av förstainstansrättens justitiesekreterare till domstolens kansli, där den inregistrerades följande dag.

38 I en separat handling som inkom till domstolens kansli den 23 juli 1999 gjorde staden och SERS i enlighet med artikel 91.1 i domstolens rättegångsregler en invändning om rättegångshinder mot ansökan, och gjorde gällande att talan hade väckts för sent och att överlämnandet av ansökan till domstolen var rättsstridigt.

39 Genom beslut av den 7 december 1999 beslöt domstolen, efter att ha hört generaladvokaten och med tillämpning av artikel 91.4 i domstolens rättegångsregler, att låta beslutet beträffande invändningen om rättegångshinder anstå till den slutliga domen.

40 Den 7 april 2000 yrkade parlamentet med stöd av artikel 82a.1 första stycket b i domstolens rättegångsregler att förfarandet skulle förklaras vilande, eftersom förhandlingar pågick mellan parterna.

41 I skrivelse av den 17 april 2000 bestred SERS och staden bifall till detta yrkande, eftersom SERS inte deltagit i de av parlamentet nämnda förhandlingarna.

42 Mot denna bakgrund beslutade domstolen, efter att ha hört generaladvokaten, den 10 maj 2000 att inte vilandeförklara målet.

43 Genom ansökan, som inkom till domstolens kansli den 11 oktober 2002, begärde SERS och staden att det muntliga förfarandet, som hade avslutats den 26 september 2002 efter det att generaladvokaten lämnat sitt förslag till avgörande, skulle återupptas. Domstolen avslog denna begäran genom beslut av den 3 februari 2003.

Parternas yrkanden

44 Vad gäller invändningen om rättegångshinder har staden och SERS yrkat att domstolen skall

— förklara, med stöd av artikel 91 och följande artiklar i domstolens rättegångsregler, att denna invändning kan tas upp till prövning och skall bifallas,

— fastställa att den avtalade fristen på 30 dagar för att väcka talan vid behörig domstol mot förlikningsorganets yttrande hade löpt ut den dag då målet anhängiggjordes vid domstolen, nämligen den 5 maj 1999,

— fastställa att förlikningsorganets yttrande har blivit slutgiltigt och oåterkalleligt,

— förplikta parlamentet att ersätta rättegångskostnaderna och att till var och en av de båda parterna ersätta förfarandekostnader om 20 000 euro,

— endast i andra hand, och för det osannolika fall att domstolen skulle låta beslutet beträffande invändningen om rättegångshinder anstå till den slutliga domen eller avslå invändningen i ett separat beslut, föreskriva nya frister för staden och SERS så att de kan framföra sina argument i sak.

45 Vad gäller invändningen om rättegångshinder har parlamentet yrkat att domstolen skall

— avslå invändningen om rättegångshinder,

— ogilla stadens och SERS yrkande om att parlamentet skall förpliktas att ersätta förfarandekostnader på 20 000 euro,

— förplikta nämnda parter att ersätta rättegångskostnaderna,

— fullfölja handläggningen av målet i sak eller i andra hand återförvisa målet till förstainstansrätten.

46 Vad gäller målet i sak har parlamentet yrkat att domstolen skall

— förplikta SERS att betala förseningsavgifter från och med den 9 januari 1998, vilket var den dag då byggnaden skulle ha varit färdigställd enligt avtalet, till och med den 14 december 1998, vilket var dagen före den dag då nämnda byggnad förklarades vara färdigställd, eller i andra hand förplikta SERS att betala förseningsavgifter från den dag som domstolen fastställer att byggnaden borde ha varit färdigställd enligt avtalet,

— förklara att förseningarna efter den 9 januari 1998, vilket var den dag då byggnaden borde ha varit färdigställd enligt avtalet, inte kan anses vara motiverade och således förklara att parlamentet inte är skyldigt att utge tillfällig ränta från nämnda dag och till och med den 14 december 1998, vilket var dagen före den dag då nämnda byggnad förklarades vara färdigställd, eller i andra hand förklara att parlamentet inte är skyldigt att utge tillfällig ränta från den dag som domstolen finner att byggnaden borde ha varit färdigställd enligt avtalet,

— ogiltigförklara förlikningsorganets yttrande,

— förplikta staden och SERS att ersätta rättegångskostnaderna,

— förklara att nämnda parters genkäromål mot förlikningsorganets yttrande inte kan tas upp till sakprövning,

— ogilla dessa parters yrkande på ersättning för förfarandekostnader på 300 000 FRF,

— ogilla dessa parters samtliga övriga yrkanden.

47 Vad gäller målet i sak har SERS och staden Strasbourg yrkat att domstolen skall

— formellt bekräfta att de endast har framställt yrkanden i sak för det fall att invändningen om rättegångshinder avseende parlamentets ansökan ogillas, men att de ändå håller fast vid och bekräftar denna invändning,

under förutsättning att domstolen:

— formellt bekräftar att de har framställt genkäromål mot förlikningsorganets yttrande i den del som förlikningsorganet i yttrandet förklarade att fristen för färdigställande löpte ut den 31 december 1997 och att denna tidpunkt endast kunde förlängas på grundval av de i artikel 5.2 i ramavtalet angivna grunderna,

— fastställa att fristen den 31 december 1997 endast är en preliminär frist som kan förlängas om berättigade skäl föreligger i enlighet med samtliga bestämmelser i artikel 3 i ramavtalet, vilken artikel är en odelbar enhet.

och, vad gäller parlamentets ansökan:

— ogilla talan,

— fastställa att domstolen inte har någon annan eller mer omfattande befogenhet än förlikningsorganet,

— fastställa att domstolen endast kan uttala sig om de på tvisten tillämpliga rättsprinciperna och inte kan pröva de faktiska omständigheterna, och således än mindre kan bedöma eller fastställa någon frist för färdigställandet på grundval av de faktiska omständigheter som inte omfattas av förlikningsorganets och domstolens behörighet, eftersom domstolen skall pröva Europaparlamentets talan i andra instans,

— bekräfta förlikningsorganets yttrande i alla andra delar än dem som är föremål för SERS och staden Strasbourgs genkäromål,

— förplikta parlamentet att ersätta rättegångskostnaderna och att ersätta förfarandekostnader på 300 000 FRF.

Frågan om parlamentets talan kan tas upp till sakprövning

Parternas argument

48 Stadens och SERS invändning om rättegångshinder avseende den talan som parlamentet väckt bygger på två skilda grunder.

49 Till stöd för sin första grund, avseende att fristen för väckande av talan löpt ut, har de gjort gällande att talan inte väckts på ett regelrätt sätt vid förstainstansrätten, och inte heller inregistrerats, trots att nämnda domstol erhöll parlamentets ansökan inom den tillämpliga 30-dagarsfristen, eftersom förstainstansrättens justitiesekreterare inte vidtog någon åtgärd efter att ha konstaterat att förstainstansrätten saknade behörighet att pröva talan. Att talan väcks vid en domstol som saknar behörighet kan inte medföra att fristen för väckande av talan avbryts. Nämnda parter har tillagt att denna frist hade löpt ut vid den tidpunkt då ansökan inregistrerades vid den behöriga domstolen. Denna försening är än allvarligare på grund av att parlamentet inte godkände överlämnandet av ansökan till domstolen förrän den 28 april 1999, det vill säga efter det att fristen för att väcka talan hade löpt ut.

50 Till stöd för sitt andra yrkande, avseende att det förfarande genom vilket ansökan överlämnats från förstainstansrätten till domstolen var rättsstridigt, har staden och SERS för det första gjort gällande att talan inte kan väckas vid domstolen genom en enkel skrivelse. Förstainstansrättens justitiesekreterare kan vidare inte väcka talan vid domstolen i sökandens ställe. Det var slutligen felaktigt av förstainstansrättens justitiesekreterare att med stöd av artikel 47 första stycket i EG-stadgan för domstolen skicka ansökan till domstolens justitiesekreterare. Denna handling saknar således rättslig verkan. Nämnda artikel avser nämligen endast de fall där "en ansökan eller någon annan rättegångsinlaga som är ställd till förstainstansrätten av misstag ges in till domstolens justitiesekreterare" och tvärtom. I förekommande fall var det emellertid inte fråga om något misstag,

eftersom ansökan sändes till förstainstansrätten och gavs in till denna domstols justitiesekreterare. Mot denna bakgrund ankom det på förstainstansrätten att avgöra frågan om behörighet genom att fatta ett beslut med stöd av artikel 47 andra stycket i EG-stadgan för domstolen.

51 Vad gäller den första grunden har parlamentet hävdat att domstolen och förstainstansrätten inte hör till två skilda rättsordningar, utan tillsammans utgör en och samma gemenskapsinstitution på så sätt som föreskrivs i EG-fördraget. Det följer vidare av lydelsen av artikel 47 första stycket i EG-stadgan för domstolen att fristen för att väcka talan avbryts när en ansökan skickas från en justitiesekreterare vid denna institution till en annan. En talan har med giltig verkan väckts när ansökan har ingetts inom den frist som är tillämplig avseende en av institutionens justitiesekreterare. Så är fallet i förevarande fall, eftersom ansökan inkom till förstainstansrättens kansli före det att 30-dagarsfristen för att väcka talan hade löpt ut.

52 Vad gäller den andra grunden har parlamentet gjort gällande att stadens och SERS rättsuppfattning bygger på en överdrivet formalistisk tolkning av artikel 47 i EG-stadgan för domstolen. Med hänsyn till att förstainstansrätten och domstolen är två domstolar som fördelar utövandet av en och samma institutions befogenheter mellan sig, är det varken ändamålsenligt eller lämpligt — med hänsyn till en god förvaltning av rättskipningen — att de förfaranden som föreskrivs i denna bestämmelse genomförs på ett överdrivet strikt sätt. I vart fall framgår det av den skrivelse genom vilken parlamentet ingav sin ansökan att det inte hade som fast avsikt att väcka talan i förstainstansrätten i stället för i domstolen. Förstainstansrättens ordförande hade således fog för att anta att ingivandet av ansökan till förstainstansrätten berodde på ett misstag och att parlamentet kände till att det troligen var fråga om ett misstag och hade godtagit den nödvändiga följden därav, nämligen att ansökan skulle överlämnas till domstolens kansli. I andra hand, för det fall att domstolen ändå skulle finna att detta överlämnande var rättsstridigt, har parlamentet yrkat att målet skall återförvisas till förstainstansrätten så att denna formellt kan förklara sig obehörig och överlämna målet till domstolen.

Domstolens bedömning

53 Vad gäller den första grunden, avseende vilken dag för ingivande av ansökan som skall beaktas vid prövningen av huruvida fristen för att väcka talan har iakttagits, skall det erinras om att när domstolen med tillämpning av artikel 47 andra stycket i EG-stadgan för domstolen skickar ett mål till förstainstansrätten så anses talan ha väckts vid denna även om fristen för att väcka talan har löpt ut (se, för ett liknande resonemang, beslut av den 23 maj 1990 i mål C-72/90, Asia Motor France mot kommissionen, REG 1990, s. I-2181, punkterna 16—20). Samma princip är tillämplig när förstainstansrätten skickar ett mål till domstolen.

54 Talan kan således inte bifallas på den första grunden.

55 Vad gäller den andra grunden, avseende att det förfarande genom vilket ansökan överlämnades från förstainstansrätten till domstolen var rättsstridigt, konstaterar domstolen att i enlighet med artikel 47 andra stycket i EG-stadgan för domstolen borde förstainstansrätten i vart fall ha konstaterat att den inte var behörig att pröva parlamentets talan, som i själva verket omfattas av domstolens behörighet, och därför ha överlämnat nämnda ansökan till domstolen. Ansökan skulle inte på grund av detta anses ha kommit in för sent för att kunna tas upp till prövning, vilket framgår av punkt 53 i denna dom. Den omständigheten att förstainstansrättens justitiesekreterare själv överlämnade ansökan till domstolens justitiesekreterare kan således inte ha någon inverkan på frågan om ansökan kan tas upp till sakprövning.

56 Talan kan således inte bifallas på den andra grunden, som saknar relevans i målet.

57 Med hänsyn till dessa överväganden skall invändningen om att parlamentets talan inte kan tas upp till sakprövning avslås.

Frågan om stadens och SERS genkäromål kan tas upp till sakprövning

Parternas argument

58 Parlamentet har hävdat att stadens och SERS genkäromål, som de framställt i sitt svaromål, inte kan tas upp till sakprövning. I detta avseende har parlamentet anfört att fristen för att väcka talan mot förlikningsorganets yttrande hade löpt ut den 8 mars 2000, det vill säga den dag då genkäromålet ingavs till domstolens kansli. Eftersom genkäromålet inte avser ogiltigförklaring av en av de delar av förlikningsorganets yttrande som parlamentet väckt talan mot, kan det inte tas upp till sakprövning.

59 Staden och SERS har hävdat att genkäromålet skall tas upp till sakprövning, eftersom de inte informerades om parlamentets talan förrän efter det att den frist som anges i artikel 1.2 i tillägget till ramavtalet hade löpt ut och då rätten att framställa ett sådant käromål har ett nära samband med begreppet rättvis rättegång samt med begreppet jämlikhet i medel.

Domstolens bedömning

60 Det framgår av artikel 1.2 i tillägget till ramavtalet att det yttrande som förlikningsorganet skulle avge var bindande för parterna, såvida inte en av dem

väckte talan mot detta yttrande vid den behöriga domstolen. En sådan talan kan således liknas vid ett överklagande av ett domstolsbeslut. Det finns emellertid inte någon föreskrift i domstolens rättegångsregler som hindrar ett genkäromål i ett sådant fall, såvida vissa villkor är uppfyllda.

61 Artikel 116.1 i rättegångsreglerna, som är analogt tillämplig i förevarande mål, har nämligen följande lydelse:

"Yrkandena i svarsskrivelsen får avse

— att överklagandet helt eller delvis skall avvisas eller ogillas eller att förstainstansrättens avgörande helt eller delvis skall upphävas,

— att de yrkanden som framställts i första instans skall bifallas helt eller delvis; nya yrkanden får inte framställas."

62 I förevarande fall skall det konstateras att de yrkanden som staden och SERS svaromål innehåller uppfyller dessa kriterier, eftersom yrkandena bland annat avser en delvis ogiltigförklaring av förlikningsorganets yttrande och att deras yrkanden i förlikningsorganet avseende fastställandet av tidpunkten för färdigställande av byggnaden enligt avtalet skall bifallas.

63 Vad gäller den frist inom vilken ett sådan genkäromål skall framställas, konstaterar domstolen att det i artikel 115.1 i domstolens rättegångsregler föreskrivs att fristen för att inkomma med svarsskrivelse är två månader från delgivning av överklagandet.

64 Eftersom denna frist har iakttagits i förevarande fall, konstaterar domstolen att genkäromålet skall tas upp till sakprövning.

Huruvida parlamentets ansökan innebär att domstolen kan pröva saken i hela dess vidd

Parternas argument

65 Staden och SERS har gjort gällande, i motsats till vad parlamentet anfört i sin ansökan, att domstolen inte kan förplikta dem att betala dröjsmålsavgifter, eftersom den talan som parlamentet har väckt inte innebär att saken kan prövas i dess hela vidd och då domstolen inte har några andra befogenheter än de som förlikningsorganet hade. Med hänsyn till att förlikningsorganet endast kunde göra en rättslig tolkning av vissa stadganden i ramavtalet, kan domstolen varken förplikta en av parterna i tvisten att betala någon penningsumma eller uttala sig om de faktiska omständigheterna, om hur förlängningen av fristen för färdigställande av byggnaden eller uppskjutandet av tidpunkten för färdigställande av byggnaden skall beräknas. Staden och SERS har tillagt att domstolen inte kan bli behörig domstol avseende avtalsförhållandet när talan har väckts vid den i syfte att ifrågasätta förlikningsorganets yttrande, eftersom parterna har beslutat att lösa sina tvister i samförstånd och med hjälp av medlare.

66 Parlamentet har däremot gjort gällande att domstolen, i enlighet med artikel 29 i ramavtalet och artikel 4 i medlingsprotokollet, inte bara är behörig att avgöra den delen av målet som avser ogiltigförklaring av förlikningsorganets yttrande, utan att den i egenskap av behörig domstol avseende avtalsförhållandet även kan bedöma faktiska omständigheter och hur ramavtalet faktiskt skall tillämpas.

Domstolens bedömning

67 Det skall i detta avseende för det första konstateras att det framgår av artikel 29 i ramavtalet att den domstol som avses i detta stadgande är behörig att avgöra samtliga tvister som har samband med nämnda avtal. Således omfattar denna forumklausul såväl tvister om betalning av en penningsumma som tvister mellan parterna om hur vissa faktiska omständigheter skall bedömas eller rörande hur tidpunkten för färdigställande av den byggnad som SERS åtagit sig att uppföra skall fastställas.

68 För det andra är varken det förhållandet att det i tillägget till ramavtalet föreskrivs att parterna skall hänföra tvister till ett förlikningsorgan som har till uppgift att lösa tvister mellan parterna rörande tolkningen och tillämpningen av artiklarna 3, 5, 6 och 25 i detta avtal eller det förhållandet att förlikningsorganets yttrande enligt artikel 1.2 i nämnda tillägg är bindande för parterna, såvida talan inte väcks mot det, sådant att domstolen inte har full domsbehörighet, eftersom inte något av de stadganden som parterna enats om uttryckligen eller underförstått begränsar den behörighet som domstolen givits genom den skiljedomsklausul som finns i artikel 29 i ramavtalet.

69 Härav följer att domstolen har full domsbehörighet i förevarande fall.

Förlikningsorganets yttrande

Parternas argument

70 Enligt parlamentet framgår det av en jämförelse mellan artiklarna 3.2 och 3.3 i ramavtalet att tidpunkten för färdigställande av byggnaden enligt avtalet var den 31 december 1997. Detta datum utgör ett av villkoren avseende skyldigheten att uppnå vissa resultat, och i syfte att säkerställa att denna skyldighet iakttogs föreskrevs uttryckliga skyddsbestämmelser i artiklarna 3.2, 5.1, 5.2 och 25 i avtalet.

71 Vad gäller förseningsavgifterna har parlamentet gjort gällande att SERS, mot bakgrund av att de villkor som anges i artiklarna 3.2 och 3.3 i ramavtalet inte har uppfyllts i förevarande fall, automatiskt och utan formaliteter är skyldigt att erlägga den förseningsavgift som föreskrivs i artikel 5.1 i ramavtalet redan på grund av att fristen för färdigställande inte har iakttagits. Parlamentet har emellertid tillagt att det i enlighet med ändringsmeddelande PEU 055 har godtagit att SERS tog fem ytterligare arbetsdagar i anspråk för att färdigställa byggnaden. Förseningsavgifterna skall således inte tas ut förrän från och med den 9 januari 1998. I andra hand, för det fall att tidpunkten för färdigställande enligt avtalet skulle anses vara senare än den 9 januari 1998, har parlamentet yrkat att SERS skall förpliktas att betala förseningsavgifter från och med nämnda datum och till och med den 14 december 1998, det vill säga dagen för fastställelsen av att fastigheten var färdigställd.

72 Vad gäller den tillfälliga räntan har parlamentet hävdat att det i enlighet med artikel 6.3 i ramavtalet är befriat från skyldigheten att betala denna ränta mellan tidpunkten för färdigställande av byggnaden enligt avtalet och tidpunkten för fastställelsen av att byggnaden är färdigställd, i de fall där uppskjutandet av tidpunkten för färdigställande beror antingen på ett fel från SERS sida eller på en försening som den domstol som avses i artikel 29 i ramavtalet inte funnit vara motiverad. Begreppet uppskjutande avser i detta sammanhang tiden efter tidpunkten för färdigställande enligt avtalet.

73 Vad gäller det andra alternativet, det vill säga hypotesen om en försening som nämnda domstol inte har godtagit, har parlamentet gjort gällande att artikel 6 i ramavtalet inte gör det möjligt att anse en försening motiverad under förhållanden som saknar samband med resten av ramavtalet. Eftersom artikel 6.3 sista stycket i ramavtalet endast kan tillämpas efter tidpunkten för färdigställande av byggnaden enligt avtalet, kan frågan om en försening är motiverad eller ej endast avgöras med hjälp av artikel 5.2 i samma avtal, i vilken det finns regler om uppskjutandet av nämnda tidpunkt. Härav följer att en försening endast kan vara motiverad i den mening som avses i artikel 6.3 i ramavtalet om följande villkor är uppfyllda:

— Att parlamentet har informerats av SERS så snart som SERS har fått kännedom om att någon av de grunder för försening som anges i artikel 5.2 i ramavtalet föreligger.

— Att SERS har begärt att tidpunkten för färdigställande av byggnaden enligt avtalet skall skjutas upp, vilket parterna därefter träffat överenskommelse om.

— Att SERS har underrättat parlamentet om planerade lämpliga åtgärder för att undvika förseningen.

74 I förekommande fall har informationen emellertid inte lämnats på ett korrekt sätt och parlamentet har inte ombetts godkänna förseningen i enlighet med det föreskrivna förfarandet, eftersom den lämnade informationen var ofullständig och någon information om planerade lämpliga åtgärder för att rätta till situationen inte lämnades.

75 Mot denna bakgrund skall all försening, förutom den försening som blivit följden av de kompletterande arbetena som var nödvändiga för att beakta ändringsmeddelande PEU 055, till tiden efter den 31 december 1997 anses vara omotiverad.

76 Vad gäller det första alternativet, det vill säga hypotesen att förseningen är en följd av ett fel från SERS sida, har parlamentet inledningsvis anfört att SERS i egenskap av byggherre bör ha haft en viktig roll i genomförandet av projektet för uppförande av byggnaden. I denna egenskap borde SERS bland annat ha säkerställt att projektet fortlöpte väl samt noggrant ha genomfört betalningar till företag och andra borgenärer inom avtalade betalningsfrister. SERS borde även ha givit ändamålsenliga instruktioner avseende projektets genomförande och tagit på sig ansvaret för projektet, eftersom dessa uppgifter utgjorde den huvudsakliga grunden för det vederlag som det skulle erhålla från parlamentet.

77 Enligt parlamentet har inte SERS uppfyllt dessa skyldigheter på ett tillfredsställande sätt och har i praktiken inte lett byggnadsarbetena. De förhållandena att några åtgärder för att komma till rätta med förseningarna inte vidtagits och att resurserna på byggplatsen varit otillräckliga har medfört att tidpunkten för byggnadens färdigställande har skjutits upp vid flera tillfällen. De brister som konstaterats i projektets genomförande framgår dessutom klart av flera revisioner som genomförts för parlamentets räkning.

78 Parlamentet har mot denna bakgrund hävdat att fel från SERS sida, i den mening som avses i artikel 6.3 i ramavtalet, har fastställts i tillräcklig grad och att

parlamentet följaktligen inte är skyldigt att betala någon tillfällig ränta för perioden mellan den 9 januari och den 14 december 1998 eller, i andra hand, för perioden mellan den tidpunkt för färdigställande av byggnaden enligt avtalet som fastställs av domstolen och den 14 december 1998.

79 Vad gäller avdelning VII.1 kapitel A i förlikningsorganets yttrande, avseende force majeure, har parlamentet för det första gjort gällande att den försening som är följden av att anbudsinfordran avseende upphandlingen av byggnadsarbetena misslyckades inte kan vara resultatet av ett fall av force majeure. Eftersom SERS för det första inte begärde att 128 förseningsdagar skulle tas i beaktande till dess förmån förrän efter det att förlikningsorganet hade sammansatts, har denna begäran nämligen inte lämnats inom den frist som föreskrivs i ramavtalet. Begäran kan således uppenbarligen inte tas upp till sakprövning.

80 Parlamentet har för det andra gjort gällande att SERS inställning i en skrivelse av den 20 december 1994 inte, i motsats till vad förlikningsorganet har ansett, kan anses vara resultatet av en felaktig bedömning av situationen, eftersom SERS i nämnda skrivelse medgav att den marginal som den hade avsatt för att färdigställa byggnaden gjorde det möjligt för SERS att — trots att den aktuella anbudsinfordran hade misslyckats — klart iaktta de frister som föreskrevs i ramavtalet, och då den åberopade förseningen i detta avseende inte nämnts i de rapporter om arbetenas fortskridande som regelbundet lämnades till parlamentet.

81 Härav följer enligt parlamentets mening att den försening som var följden av att anbudsinfordran avseende upphandlingen av byggnadsarbetena misslyckats varken var oöverstiglig eller ohanterlig. Förlikningsorganet har gjort en felaktig rättslig bedömning av de faktiska omständigheterna genom att anse att nämnda försening berodde på ett fall av force majeure.

82 Parlamentet har för det andra hävdat att förlikningsorganet har begått ett annat fel genom att under avdelning VII.1 kapitel A sektion 2 d i sitt yttrande anse att koncernen DRE:s avtalsbrott utgjorde ett fall av force majeure. Eftersom varje

upphandlingsavtal som SERS ingått i princip är resultatet av en anbudsinfordan så kan en underlåtenhet hos ett bolag, vars anbud har godtagits, att underteckna dessa upphandlingsavtal nämligen — i motsats till vad förlikningsorganet angett i sitt yttrande — inte anses utgöra ett avtalsbrott av särskild art. Varje sådant avtalsbrott från ett företags sida som innebar att företaget lämnar byggprojektet skulle nämligen ha inneburit en skyldighet för SERS att hitta en ersättare för detta bolag i enlighet med de villkor som anges i ramavtalet.

83 Parlamentet har i detta avseende tillagt att SERS har väckt talan mot DRE om ersättning för den skada det vållats av koncernens agerande, vilket utgör ytterligare en indikation på att den försening som åberopats av SERS inte är resultatet av ett fall av force majeure utan av ett fel som kan tillskrivas en tredje man. Det ankommer därför på SERS att kräva återbetalning av samtliga de utgifter det haft, till följd av DRE:s agerande, inklusive den del av förseningsavgifterna som beror på nämnda koncerns avtalsbrott och den del av den tillfälliga ränta som SERS kommer att bli skyldigt att erlägga till följd av samma avtalsbrott.

84 Vad gäller avdelning VII.1 kapitel D i förlikningsorganets yttrande har parlamentet hävdat att det ändringsmeddelande PEU 008 som där prövats inte innehåller någon uppgift rörande en försening på grund av de kompletterande arbeten som beskrivs i nämnda meddelande. I motsats till vad som anges i förlikningsorganets yttrande kan meddelandet inte anses utgöra ett uttryckligt godtagande enligt artikel 5.3 i ramavtalet från parlamentets sida av en försening med 20 dagar. Parlamentet har dessutom bestritt att de arbeten som utförts i syfte att beakta de ändringar som begärdes i nämnda meddelande alls har medfört någon försening. De tidsplaner som före upprättandet av ändringsmeddelandet meddelats det bolag som skulle utföra de aktuella arbetena är nämligen inte annorlunda än de tidsplaner som meddelats därefter. Förlikningsorganets yttrande bör således ogiltigförklaras även på denna punkt.

85 Vad gäller parlamentets talan har staden och SERS för det första anfört att parlamentet visserligen yrkat att tidpunkten för färdigställande skall fastställas till den 9 april 1998, men att det inte har bestritt avdelning V.3 i förlikningsorganets

organets yttrande rörande fastställandet av tidpunkten för färdigställande av byggnaden enligt avtalet. Parlamentets talan bör således ogillas på grund av att något ändamålsenligt bestridande av yttrandet inte skett.

86 Staden och SERS har, vad gäller de grunder för förseningen som kan innebära att fristen för färdigställande av byggnaden enligt avtalet förlängs, för det andra gjort gällande att parlamentet inte har bestritt den del av förlikningsorganets yttrande som avser de grunder för försening som SERS har åberopat. Parlamentet har endast anfört att dessa grunder kan åberopas med giltig verkan endast när parlamentet har underrättats om att de föreligger, när den ytterligare fristen har fastställts genom en gemensam överenskommelse och när SERS har antagit lämpliga åtgärder för att rätta till situationen.

87 För det första underrättades emellertid parlamentet genom de månatliga rapporterna om uppkomsten av samtliga de grunder för försening som åberopats, och närvaron av flera av parlamentets tjänstemän på byggplatsen borde ha gjort det möjligt för detta att vara tillräckligt informerat om arbetenas gång. För det andra var en överenskommelse mellan parterna om en ytterligare frist inte nödvändig, eftersom den domstol som avses i artikel 29 i ramavtalet i enlighet med samma avtal även var behörig att pröva denna fråga, och parlamentet har inte några skönsmässiga befogenheter som gör det möjligt för det att vägra att godta motiverade förlängningar av fristen för arbetet. För det tredje har det inte visats att SERS har underlåtit att vidta lämpliga åtgärder för att komma till rätta med förseningarna. Förlikningsorganets yttrande är således helt korrekt på denna punkt.

88 Staden och SERS har för det tredje anfört att det framgår av artikel 6.3 i ramavtalet att det inte finns något automatiskt samband mellan den sanktion som innebär en skyldighet att betala förseningsavgifter och den sanktion som innebär att skyldigheten att betala tillfällig ränta inte skall gälla. Den sistnämnda sanktionen kan endast tillämpas om SERS fel är styrkt och om den domstol som avses i artikel 29 i ramavtalet finner att förseningen inte är motiverad.

89 Vad gäller det första av dessa villkor har förlikningsorganet med rätta funnit att det ankommer på parlamentet att visa att ett fel som kan hänföras till SERS föreligger, och att detta fel måste vara ett fel som kan tillskrivas SERS personligen och inte får vara ett fel som begåtts av de företag som skall utföra arbetena. Denna uppfattning stämmer överens med de principer som reglerar byggherrens ansvar i fransk rätt. Ett fel som skall beaktas enligt artikel 6.3 i ramavtalet föreligger vidare endast om det faktiska kriteriet och uppsåtskriteriet båda är uppfyllda och om det föreligger ett orsakssamband mellan felet och den åberopade förseningen.

90 Vad gäller det andra villkoret anser staden och SERS att den domstol som avses i artikel 29 i ramavtalet kan, såsom förlikningsorganet med rätta har angett i sitt yttrande, finna att detta fel är ursäktligt och inte skall ha någon inverkan på skyldigheten att betala tillfällig ränta, även om fråga är om ett personligt fel från SERS sida.

91 Staden och SERS har till stöd för sitt genkäromål för det första hävdat att det följer av användningen av begreppet prévu i artikel 3.2 och 3.3 i ramavtalet, samt av bestämmelserna i samma avtal om berättigade grunder för försening, att datumet den 31 december 1997 endast är ett preliminärt datum samt att fristen för färdigställande av byggnaden inte är tvingande och fastställd på ett oåterkalleligt sätt. Nämnda frist kan förlängas på olika grunder, vilket framgår av användningen av begreppet bland annat i artikel 3.3 i ramavtalet. Argumentet att den tidpunkt som anges i artikel 3.2 i ramavtalet endast är ett preliminärt datum vinner stöd i lydelsen av artikel 5.3 i nämnda avtal, av vilken det framgår att varken kompletterande arbeten eller de ändringar som begärts eller godtagits av parlamentet har beaktats när detta datum fastställts.

92 Staden och SERS har för det andra hävdat att det är ologiskt att utgångspunkten för beräkningen av förseningsavgifterna i tiden ligger före utgången av fristen för färdigställande av byggnaden enligt avtalet eller att dessa avgifter kan börja tas ut

även när nämnda frist inte har åsidosatts. Med hänsyn till dessa överväganden bör artikel 5.1 i ramavtalet tolkas så att förseningsavgifterna endast skall tas ut för det fall att överskridandet av det preliminära datumet den 31 december 1997 inte är motiverat och när det inte föreligger någon berättigad grund att förlänga den preliminära frist som löper ut nämnda dag. Den bedömning som förlikningsorganet gjort i sitt yttrande leder till "det paradoxala förhållandet att en frist enligt avtalet fastställs till den 31 december 1997, och att denna frist inte kan förlängas på grund av de grunder som anges i artikel 3 men att sanktionsavgifter kan tas ut även om den inte har överskridits... förutom vad gäller de uttömmande grunder som anges i artikel 5".

93 Staden och SERS har tillagt att den tolkning av artikel 5.2 i ramavtalet som förlikningsorganet har gjort är "rättsstridig, osäker och ologisk", eftersom den gör det möjligt att fastställa tidpunkten för färdigställande enligt avtalet utan att beakta den planerade tidpunkten för färdigställande och de grunder som kan medföra att denna tidsfrist förlängs. Det förhållandet att SERS enligt nämnda avtal kan färdigställa byggnaden efter den 31 december 1997 och samtidigt vara skyldigt att erlägga förseningsavgifter är dessutom i sig motstridigt.

Domstolens bedömning

94 Inledningsvis skall det konstateras att det av förfarandet vid domstolen samt av förfarandet vid förlikningsorganet framgår dels att parlamentet inte har ifrågasatt det förhållandet att den maximala förlängning med tre månader av fristen för färdigställande av byggnaden som föreskrivs i artikel 3.3 i ramavtalet har använts på ett regelrätt sätt av SERS, dels att tvisten inte avser fastställelsen av denna frist utan fastställelsen av den frist för färdigställande enligt avtalet som anges i artikel 3.2 i detta avtal samt den tidsperiod under vilken parlamentet eventuellt är befriat från skyldigheten att betala tillfällig ränta.

Stadens och SERS genkäromål

95 Vad gäller fastställelsen av tidpunkten för färdigställande enligt avtalet av den byggnad som avses i artikel 3.2 i ramavtalet, konstaterar domstolen att ett stadgande i ett sådant avtal som det som är i fråga i förevarande mål inte skall betraktas isolerat, när fråga är om tolkningen av stadgandet, utan skall tolkas mot bakgrund av den allmänna systematiken i det avtal som det utgör del av. Härav följer att tolkningen av stadgandet i möjligaste mån skall vara förenlig med de andra stadgandena i nämnda avtal och att den inte får beröva dessa stadganden deras ändamålsenliga verkan.

96 I förekommande fall kan det dock konstateras att den tolkning av artikel 3.2 i ramavtalet som SERS och staden har förordat skulle beröva artikel 5.1 i avtalet dess ändamålsenliga verkan, eftersom den skulle ha till följd att den tidpunkt vid vilken den sanktionsbestämmelse som anges i stadgandet skall tillämpas inte längre skulle vara ett visst bestämt datum. Detta skulle innebära att den automatiska tillämpningen utan formaliteter av sanktioner som föreskrivs i detta stadgande skulle äventyras. Den tolkning som förordats av parlamentet är däremot fullt förenlig med övriga stadganden i nämnda avtal.

97 Det är således den sistnämnda tolkningen som skall tillämpas.

98 Denna slutsats förlorar inte sin giltighet på grund av att verbet "prévoir" använts i artikel 3.2 i ramavtalet, eftersom detta verb även utgör en synonym till verbet "fixer" (fastställa), vilket har till följd att den tidpunkt som anges i bestämmelsen då måste anses utgöra ett datum som fastställts på förhand. Med hänsyn till systematiken i ramavtalet och ändamålet med bland annat artikel 5.1 i samma avtal konstaterar domstolen att det uppenbarligen är så som det använda verbet skall uppfattas.

99 Härav följer att det datum som anges i artikel 3.2 i ramavtalet måste anses utgöra ett datum som fastställts på förhand och som endast kan flyttas fram under vissa villkor.

100 Domstolen finner därvid att endast de grunder som räknas upp i artikel 5.2 och 5.3 i nämnda avtal kan ha en inverkan på det datum som anges i artikel 3.2 i detta.

101 För det första framgår det av lydelsen av artikel 3.3 i ramavtalet att den icke uttömmande förteckningen över grunder för förlängning som där anges endast skall tillämpas på den frist för färdigställande på 36 månader som nämns i stadgandet.

102 För det andra framgår det av artikel 5.2 och 5.3 i ramavtalet att de grunder för förlängning som anges på ett uttömmande sätt i bestämmelsen är de grunder som kan ha en inverkan på den tidpunkt för färdigställande av byggnaden enligt avtalet som fastställts i artikel 3.2 i nämnda avtal.

103 Härav följer att tidpunkten för färdigställande av byggnaden enligt avtalet är den 31 december 1997 och att denna frist kan förlängas med stöd av de grunder som anges i artikel 5.2 och 5.3 i ramavtalet.

104 Staden och SERS genkäromål skall därför avslås.

Parlamentets talan

105 Vad gäller tolkningen av artikel 6.3 i ramavtalet och villkoren för att parlamentet skall vara befriat från skyldigheten att erlägga tillfällig ränta, konstaterar domstolen att nämnda stadgande inte innehåller någon upplysning om vilka grunder som kan åberopas för att motivera att tidpunkten för det faktiska färdigställandet av byggnaden skjuts upp.

106 Dessa grunder är emellertid inte, i motsats till vad parlamentet har hävdat, begränsade till de fall som anges i artikel 5.2 i ramavtalet. De sistnämnda grunderna kan för det första nämligen inte, såsom framgår av denna bestämmelses lydelse, tillämpas förrän vid tidpunkten för färdigställande enligt avtalet. För det andra utgör befrielsen från skyldigheten att erlägga den tillfälliga ränta som anges i artikel 6.3 sista stycket i ramavtalet ett undantag från det system som inrättats genom samma artikel. Den restriktiva tolkning som måste göras av ett sådant undantag utgör, med hänsyn till frånvaron av uttryckliga regler, hinder för uppfattningen att även de grunder som kan åberopas för att hindra tillämpningen av detta undantag skall tolkas restriktivt.

107 Förlikningsorganet har således inte begått något fel när den under avdelning VIII i sitt yttrande funnit att de grunder för förlängning som med giltig verkan kan åberopas för att minska längden av den period under vilken parlamentet är befriat från skyldigheten att erlägga tillfällig ränta inte är desamma som de som anges i artikel 5.2 i ramavtalet, utan att de snarare skall sökas bland de grunder som på ett icke uttömmande sätt har angetts i artikel 3.3 i samma avtal.

108 Härav följer att talan inte kan bifallas på parlamentets grund avseende denna del av förlikningsorganets yttrande.

109 Vad gäller den konkreta tillämpningen av ramavtalet och bedömningen av de olika grunder som SERS åberopat med stöd av artikel 5.2 i detta för att motivera den försening som uppkommit vad gäller färdigställandet av fastigheten, skall den grund som avser den inverkan som ogynnsamma väderförhållanden haft på projektets genomförande först undersökas. I detta avseende kan det erinras om att det ankommer på SERS att såväl styrka förekomsten av de grunder för försening som det åberopar som att styrka att dessa grunder haft en inverkan på tidpunkten för färdigställande av byggnaden.

110 Domstolen konstaterar emellertid att SERS inte förmått visa på vilket sätt dessa ogynnsamma väderförhållanden faktiskt har förorsakat förseningar. SERS har dessutom varken visat att det har vidtagit lämpliga åtgärder för att komma till rätta med dessa förseningar, såsom det är skyldigt att göra enligt artikel 25 i ramavtalet, eller att parlamentet har underrättats om dessa ogynnsamma väderförhållanden i vederbörlig ordning och inom de tidsfrister som anges i artiklarna 5.2 och 21.1 i nämnda avtal.

111 Härav följer att nämnda ogynnsamma väderförhållanden inte kan anses ha utgjort en grund för förlängning i den mening som avses i artikel 5.2 i ramavtalet.

112 Vad för det andra gäller de fall av force majeure som staden och SERS har åberopat, närmare bestämt att den första anbudsinfordran avseende upphandlingen av byggnadsarbetena misslyckats, att vissa företag har begått avtalsbrott, att vissa vägar stängts av på grund av ogynnsamma väderförhållanden och att installation av antifrostskydd var påkallat samt att en strejk påverkat byggplatsen, erinrar domstolen för det första om att enligt fransk rätt, som är tillämplig på ramavtalet, kännetecknas begreppet force majeure av att tre kriterier skall vara uppfyllda, nämligen yttre påverkan, oförutsebarhet och oundviklighet (extériorité, imprévisibilité och irrésistibilité). Det är således mot bakgrund av dessa tre kriterier som det skall prövas om de faktiska omständigheter som åberopas omfattas av begreppet force majeure eller inte.

113 För det andra konstaterar domstolen att enligt Conseil d'États rättspraxis (Frankrikes högsta förvaltningsdomstol) skall avtalsklausuler om force majeure

tolkas strikt i förvaltningsrättsliga ärenden. En avtalspart kan således inte göra gällande force majeure om han inte har åberopat någon grund därför inom de frister som föreskrivs i avtalet. Av samma rättspraxis framgår emellertid att även om förvaltningsmyndigheterna med nödvändighet känt till de ifrågavarande faktiska omständigheterna, kan de inte göra gällande att de formaliteter som föreskrivs i avtalet inte har uppfyllts för att undandra sig skyldigheten att dra konsekvenserna av detta.

114 Eftersom det i artikel 5.2 i ramavtalet föreskrivs att SERS inte kan åberopa eventuella fall av force majeure om de inte omedelbart har underrättat parlamentet om dem, och då det i artikel 25 i avtalet stadgas att parlamentet varje månad skall informeras om hur byggnadsarbetena framskrider och att de förseningar som uppkommit samtidigt klart skall anges, skall bland annat frågan huruvida misslyckandet med den första anbudsinfordran avseende upphandlingen av byggnadsarbetena, som enligt uppgift medfört en försening med 128 arbetsdagar, med giltig verkan kan åberopas som ett fall av force majeure prövas mot bakgrund av dessa stadganden.

115 I detta avseende konstaterar domstolen att, även om parlamentet senast genom en skrivelse av den 20 december 1994 underrättades om att den ifrågavarande anbudsinfordran hade misslyckats, det ändå förhåller sig så att SERS först genom ett meddelande till förlikningsorganet daterat den 2 mars 1999 — det vill säga mer än fyra år efter detta misslyckande — åberopade misslyckandet såsom ett fall av force majeure. SERS har dessutom i en skrivelse av den 20 december 1994 gjort gällande att återupptagandet av konsultationerna till följd av den misslyckade anbudsinfordran inte hindrade företaget från att klart kunna hålla sig inom de frister som angavs i ramavtalet. Det förhållandet att SERS ansåg att misslyckandet inte skulle ha någon inverkan på arbetenas gång bekräftas av de allmänna tidsplaner som ingetts till domstolen, i vilka inte något anges om en försening till följd av att anbudsinfordran misslyckats.

116 Mot denna bakgrund och med hänsyn till principen om att avtal skall genomföras i god tro, finner domstolen att SERS agerande utgör hinder för att det med giltig verkan fortfarande skall kunna åberopa den omständigheten att den första anbudsinfordran avseende upphandlingen av byggnadsarbetena misslyckats som ett fall av force majeure.

117 Parlamentets yrkande om att avdelning VII.1 kapitel A sektion 2 a i förlikningsorganets yttrande skall ogiltigförklaras skall således bifallas.

118 Vad gäller den andra grupp av fall av force majeure som SERS har åberopat — nämligen att vissa företag inte uppfyllt sina skyldigheter enligt avtalet och särskilt att såväl DRE som det företag som ansvarade för rappningsarbetet lämnat projektet, vilket medfört en försening med totalt 187 arbetsdagar —, konstaterar domstolen att de villkor under vilka dessa avtalsbrott har skett inte är sådana att de skall anses ha varit oförutsebara, eftersom en byggherre redan före det att arbetena inleds bör räkna med att ett visst antal avtalsbrott från företags sida kan komma att ske och då det ankommer på honom att ta hänsyn till detta när han fastställer fristen och tidpunkten för färdigställande av de ifrågavarande arbetena.

119 Mot denna bakgrund finner domstolen, som inte anser det vara nödvändigt att avgöra huruvida yrkandet att det skall fastställas att DRE:s avtalsbrott utgör ett fall av force majeure har framställts inom den frist som anges i ramavtalet, att de bristande avtalsuppfyllelser från företags sida som SERS har åberopat inte utgör fall av force majeure och således inte heller kan motivera att den tidpunkt som anges i artikel 3.2 i detta avtal skjuts upp.

120 Även avdelning VII.1 kapitel A sektion 2 d i förlikningsorganets yttrande skall således ogiltigförklaras.

121 Vad gäller avstängningen av vägar på grund av ogynnsamma väderförhållanden och installationen av antifrostskydd för att bemöta dessa förhållanden, konstaterar domstolen att även om sådana händelser i förekommande fall kan utgöra fall av force majeure, så har SERS inte förmått visa vare sig att den tid som

vägarna var avstängda var ovanligt lång för Strasbourgregionen eller att åtgärder för rätta till följdverkningarna för byggprojektet inte kunde vidtas. Eftersom det således inte visats att de åberopade faktiska omständigheterna var oförutsebara och oöverstigliga, kan de inte anses ha utgjort fall av force majeure.

122 Vad gäller den sista grunden för force majeure som SERS har åberopat, nämligen en strejk som påstås ha förorsakat en försening med fyra arbetsdagar, konstaterar domstolen att SERS inte har förebringat någon bevisning som gör att det kan fastställas att denna strejk uppfyllt kriterierna för ett fall av force majeure. Härav följer att denna grund inte kan beaktas med stöd av artikel 5.2 i ramavtalet.

123 Vad för det tredje gäller den försening med 20 arbetsdagar som påstås har förorsakats av administrativa förelägganden, anser domstolen att det är tillräckligt att konstatera att SERS inte har förebringat någon bevisning som kan styrka ens att dessa förelägganden existerar.

124 Vad för det fjärde gäller de ändringar som parlamentet begärt eller godtagit och som i enlighet med artikel 5.3 i ramavtalet under vissa villkor med giltig verkan kan åberopas för att uppnå att den tidpunkt för färdigställande som fastställts i artikel 3.2 i detta avtal skjuts upp, konstaterar domstolen att parlamentet medgett att det i enlighet med ändringsmeddelande PEU 055 har godtagit en ytterligare frist om fem arbetsdagar till SERS för att färdigställa byggnaden och att det begärt att tidpunkten för färdigställande enligt avtalet skall fastställas till den 9 januari 1998.

125 Domstolen konstaterar vidare att det framgår av ändringsmeddelande PEU 008 att det uppskjutande av tidpunkten för färdigställande av arbetena som är följden av de ändringar som där begärts motsvarar tiden mellan den 31 augusti 1995 och

dagen för SERS mottagande av godkännandet av nämnda ändringsmeddelande. Med hänsyn till att det följer av handlingarna i målet att SERS mottog det ifrågavarande ändringsmeddelandet tidigast den 28 september 1995, drar domstolen slutsatsen att SERS kan göra gällande att tidpunkten för färdigställande av byggnaden skall skjutas upp med 20 arbetsdagar.

126 I motsats till vad parlamentet har hävdat ankommer det inte på SERS att visa att de arbeten som har samband med de begärda ändringarna faktiskt har förorsakat en försening, eftersom det av artikel 3.2 i det protokoll om funktioner som bilagts ramavtalet framgår att parlamentets kontrasignering av ändringar automatiskt medför att den tidpunkt för färdigställande som anges i artikel 3.2 i nämnda avtal skjuts upp med det antal dagar som anges i ändringsmeddelandet.

127 Mot denna bakgrund skall

— tidpunkten för färdigställande av byggnaden enligt avtalet fastställas till den 6 februari 1998,

— SERS förpliktas att erlägga den förseningsavgift som föreskrivs i artikel 5.1 i ramavtalet från och med nämnda dag och enligt de villkor som anges i detta stadgande.

128 Vad gäller fastställelsen av den tidsperiod under vilken parlamentet är befriat från skyldigheten att betala tillfällig ränta, erinrar domstolen om att detta undantag enligt artikel 6.3 sista stycket i ramavtalet endast är tillämpligt om uppskjutandet av den faktiska tidpunkten för färdigställandet är följden av ett fel från SERS sida eller av en försening som domstolen inte har funnit vara motiverad.

129 Domstolen konstaterar i detta hänseende, i motsats till vad SERS har hävdat, att dessa båda villkor inte är kumulativa, vilket framgår av användningen av ordet "eller" i bestämmelsen. Parlamentet är således inte skyldigt att styrka att det är ett fel hänförligt till SERS som har förorsakat att byggnaden färdigställts för sent för att vara befriat från skyldigheten att betala tillfällig ränta. Det är tillräckligt att domstolen inte finner att den ifrågavarande förseningen är motiverad. I detta avseende skall det, såsom framgår av punkterna 106 och 107 i förevarande dom, erinras om att det inte endast är de grunder som uppräknas i artikel 5.2 i ramavtalet som SERS kan åberopa för att motivera att den faktiska tidpunkten för färdigställande av byggnaden skall skjutas upp.

130 Den tidsperiod under vilken parlamentet är befriat från skyldigheten att betala den tillfälliga ränta som föreskrivs i artikel 6.3 i ramavtalet skall således fastställas med hänsyn till ovanstående överväganden.

131 Vad gäller det första villkoret, nämligen avseende ett fel från SERS sida, konstaterar domstolen att även om det stämmer att det agerande som SERS kritiseras för — vilket agerande inte bestritts i sak i de handlingar som SERS ingivit till domstolen — kan utgöra ett fel och utan tvivel har bidragit till att byggnaden inte stod färdig den planerade dagen, så har parlamentet ändå inte visat att den ifrågavarande förseningen endast beror på detta fel. SERS kan inte hållas ansvarigt för hela denna försening om något orsakssamband mellan det åberopade felet och den försening som påstås vara följden därav inte föreligger.

132 Vad gäller villkoret rörande huruvida uppskjutandet av den faktiska tidpunkten för färdigställande är motiverat eller inte, erinrar domstolen om att SERS har rätt att åberopa alla de grunder som inte redan har beaktats med tillämpning av artikel 5.2 i ramavtalet. Med hänsyn till att tidpunkten för färdigställande enligt avtalet endast har skjutits upp på grund av de ändringar som begärts eller godtagits av parlamentet, skall det undersökas huruvida och i vilken grad de övriga grunder som SERS har åberopat, med tillämpning av artikel 6.3 i detta avtal, kan motivera den totala förseningen med färdigställandet av byggnaden.

133 Vad för det första gäller den försening som påstås vara resultatet av en strejk och av administrativa föreläggande, är det tillräckligt att konstatera att SERS inte har ingett någon handling som kan visa ens att dessa faktiska omständigheter föreligger.

134 Vad därefter gäller de förseningar som åberopats på grund av ogynnsamma väderförhållanden och följderna därav samt på grund av företags avtalsbrott, konstaterar domstolen att SERS varken har visat att dessa faktiska omständigheter, som utgör del av den vanliga risk som kan drabba varje byggprojekt och som således måste beaktas vid upprättandet av tidsplanen för arbetena, var av undantagskaraktär på grund av bland annat deras antal och verkningar eller att de förseningar som följde därav inte kunde åtgärdas. Härav följer att inte heller dessa förseningar kan anses vara motiverade.

135 Vad slutligen gäller den försening som beror på att anbudsinfordan avseende upphandlingen av byggnadsarbetena misslyckats, konstaterar domstolen att en sådan händelse — som en företagare endast i undantagsfall utsätts för — kan medföra en betydande försening med färdigställandet av ett byggprojekt. Såsom framgår av handlingarna i målet har denna slutsats vidare inte bestritts av parlamentet, vilket i oktober 1994 kände till att detta misslyckande med hög sannolikhet skulle inverka negativt på genomförandet av byggprojektet och vilket, under denna tid, påminde SERS om att det var viktigt att iaktta de frister som angavs i ramavtalet.

136 Vad gäller de formaliteter som skall iakttas för att en försening skall kunna anses vara motiverad i den mening som avses i artikel 6.3 i ramavtalet, konstaterar domstolen — i motsats till vad parlamentet har hävdat — att det i detta avtal inte föreskrivs att en sådan försening måste meddelas inom de frister och i den form som föreskrivs i dess artiklar 5.2 och 25. Härav följer att de förhållandena att en händelse som har medfört en försening inte omedelbart har meddelats parlamentet, eller att SERS vid uppkomsten av en sådan händelse har bedömt att tidsplanen för byggprojektet inte skulle påverkas av händelsen, inte kan utgöra hinder för att den försening som följer därav kan anses vara motiverad i den mening som avses i artikel 6.3 i samma avtal.

137 Vad gäller den försening som påstås bero på misslyckandet med den första anbudsinfordran, närmare bestämt med 128 arbetsdagar, konstaterar domstolen att även om det är riktigt att en försening med cirka 6 månader av arbeten som skulle ha pågått under en tid av 36 månader vid första anblicken kan verka vara omöjlig att återhämta, kvarstår det förhållandet att nämnda försening i förekommande fall uppkom före det att arbetena inleddes och att SERS förfogade över hela den planerade tiden för dessa för att försöka återhämta en del av förseningen.

138 Eftersom handlingarna i målet inte innehåller några uppgifter vare sig om vilka åtgärder som vidtagits eller som hade kunnat vidtas för att minska förseningen eller en bedömning av den andel av förseningen som hade kunnat återhämtas, finner domstolen att den försening som SERS rimligen borde ha kunnat återhämta kan uppskattas till halva den åberopade förseningen, således 64 dagar, med hänsyn tagen till det tillfälle då grunden för förseningen uppkom och den relativt långa tidsperiod som SERS förfogade över för att vidta åtgärder i syfte att lindra verkningarna av misslyckandet med anbudsinfordran på tidsplanen för arbetena.

139 I detta avseende skall det tilläggas att det verkar vara än mer lämpligt att avslå parlamentets begäran om att den ifrågavarande förseningen inte alls skall beaktas på grund av att det framgår av handlingarna i målet att den nya anbudsinfordran avseende upphandlingen av byggnadsarbetena i huvudsak har gynnat parlamentet, eftersom detta i betydande grad har kunnat minska kostnaderna för byggnadsarbetena och kunnat hålla sig inom ramarna för den budget som gällde för projektet.

140 Mot denna bakgrund skall SERS yrkande delvis bifallas och SERS skall ges rätt att med tillämpning av artikel 6.3 i ramavtalet göra gällande en försening med 64 arbetsdagar på grund av misslyckandet med anbudsinfordran avseende upphandlingen av byggnadsarbetena.

141 Domstolen konstaterar således att parlamentet är befriat från skyldigheten att betala den tillfälliga ränta som föreskrivs i artikel 6.3 i ramavtalet för tiden mellan den 10 maj och den 14 december 1998.

Rättegångskostnader

142 Enligt artikel 69.3 andra stycket i rättegångsreglerna kan domstolen besluta att den vinnande parten skall ersätta de rättegångskostnader som domstolen finner att den vållat motparten i onödan eller mot bättre vetande. I förevarande mål har staden och SERS yrkat att domstolen skall förplikta parlamentet att ersätta rättegångskostnaderna samt att ersätta dem för förfarandekostnader uppgående till 20 000 euro och till 300 000 euro. Bortsett från det förhållandet att de inte har motiverat detta yrkande, konstaterar domstolen att parlamentets talan vare sig har väckts i onödan eller mot bättre vetande och att den delvis har vunnit bifall. Parlamentet skall således inte förpliktas att ersätta några kostnader med stöd av ovannämnda bestämmelse.

143 Enligt artikel 69.2 i rättegångsreglerna skall tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna, om detta har yrkats. Om parterna ömsom tappar målet på en eller flera punkter kan emellertid domstolen enligt artikel 69.3 första stycket i rättegångsreglerna besluta att kostnaderna skall delas eller att vardera parten skall bära sin kostnad. Parterna har ömsom tappat målet. Vardera parten skall således bära sin kostnad.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

följande dom:

1) **Europaparlamentets talan samt staden Strasbourgs (Frankrike) och Société d'équipement et d'aménagement de la Région de Strasbourgs (SERS) genkäromål kan tas upp till sakprövning.**

2) **Domstolen har full domsbehörighet i målet.**

3) **Genkäromålet avslås.**

4) **Avdelning VII.1 kapitel A sektion 2 a och d i förlikningsorganets yttrande av den 22 mars 1999 ogiltigförklaras.**

5) **Tidpunkten för färdigställande enligt avtalet av den byggnad som avses i avtalet av den 31 mars 1994 mellan Europaparlamentet, staden Strasbourg**

och Société d'équipement et d'aménagement de la Région de Strasbourg (SERS) fastställs till den 6 februari 1998.

6) Société d'équipement et d'aménagement de la Région de Strasbourg (SERS) förpliktas att erlägga den förseningsavgift som föreskrivs i artikel 5.1 i nämnda avtal från och med den 6 februari 1998 och enligt de villkor som anges i nämnda bestämmelse.

7) Europaparlamentet befrias från skyldigheten att erlägga sådan tillfällig ränta som föreskrivs i artikel 6.3 i nämnda avtal för perioden mellan den 10 maj och den 14 december 1998.

8) Talan i övrigt ogillas.

9) Vardera parten skall bära sin rättegångskostnad.

Puissochet Schintgen Skouris

Macken Cunha Rodrigues

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 10 april 2003.

R. Grass J.-P. Puissochet

Justitiesekreterare Ordförande på sjätte avdelningen